

прагнув отримати вищу освіту. У цьому факті можна побачити приховане бажання Джорджа Риги вчитися. Не отримавши вищої освіти, він підсвідомо дає можливість своєму прототипові вчитися, хоча його батько, Старий Лепа, не хоче цього. Він мріє про те, щоб син став фермером, як він, господарював на землі та став втіхою для батька, продовжуючи його справу. Стефан не бажає цього: «I don't want to farm. I'll help you, but I can't come here to live. I want to finish school and go to university. I want to become a school teacher» (Стефан: Я не хочу бути фермером. Я буду допомагати тобі, але не зможу прийти сюди для життя. Я хочу закінчити школу й поступити до університету. Я хочу стати вчителем) [5, с. 343].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у п'єсі «Лист до мого сина» Джорджа Риги досліджено спосіб самовираження автора за допомогою автобіографії. Письменник, удаючись певний період власної біографії, створює драматичний твір, який, на нашу думку, можна назвати автобіографічним. Джордж Рига разом із життєвою достовірністю веде читача до моральної справедливості власних переживань, показує й підкреслює автобіографічний характер філософських роздумів драматичного героя.

Оскільки будь-який етап історико-літературного процесу може бути актуалізованим як база подальших філософсько-естетичних пошуків, то цілком закономірно, що й літературна спадщина Джорджа Риги потребує більшої уваги. Це, зокрема, стосується літературознавчих студій, що вимагають більш ґрунтовного вивчення художнього слова представників канадської літератури українського походження.

Джерела та література

1. Кременська І. Куліш і Курбас: спільна творчість і смерть / І. Кременська // Радіосвобода / 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.radiosvoboda.org
2. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т.1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ Академія, 2007. – С. 19.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т.2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ Академія, 2007. – 624 с.
4. George Ryga. The Ecstasy of Rita Joe / George Ryga. – Vancouver : Talonbooks, – 1970. – 127 p. (Цитати подано в перекладі автора статті).
5. George Ryga. The Other Plays / George Ryga // Edited by James Hoffman. – Vancouver : Talonbooks, 2004. – P. 323–348. (Цитати подано в перекладі автора статті).

Коминьярский Илья. Автобиографический модус самовыражения автора в драматургии Джорджа Риги (на материалах пьесы «Письмо к моему сыну»). В статье рассматривается автобиографический модус самовыражения автора в драматургии канадского писателя украинского происхождения Джорджа Риги. Внимание акцентировано на интровертивном автобиографическом характере героя.

Ключевые слова: автобиографический модус, интровертивный характер героя, драматургия, Джордж Рига.

Kominyaskiy Ilya. The Autobiographical Modus of Author's Self-Expression in Dramatic Works of George Ryga. The article analyses the autobiographical modus of author's self-expression in dramatic works of George Ryga – a Canadian playwright of Ukrainian origin. The attention is paid to the introvertical autobiographical character of the hero.

Key words: autobiographical modus, introvertical character of the hero, dramatic works, George Ryga.

УДК 883.3 (09)

Ірина Комінярська

Художня трансформація історичної пам'яті – основа національної ідентичності героя в прозі Уласа Самчука

У статті досліджено історичну пам'ять як основу національної ідентичності героя в прозі Уласа Самчука. Її розглянуто за допомогою історичних фактів, які художньо реалізовані прозаїком у творах «OST», «Волинь», «Юність Василя Шеремети».

Ключові слова: історична пам'ять, національна ідентичність, герой-українець, Улас Самчук.

Постановка наукової проблеми та її значення. Історична пам'ять народу – важливий компонент національної ідентичності, який дає змогу підтримувати безперервність етнічного начала народу, спадкоємність його досвіду та передає накопичене багатство наступним поколінням. Історична пам'ять народу стає особливо актуальною в переломні й кризові епохи, коли існування етносу стоїть перед випробуваннями: бути чи не бути.

Підвищену увагу українського народу до минувшини, до своїх коренів можна розглядати як гостру потребу його національної своєрідності в умовах тоталітаризму. Тому процес національного відродження кінця ХХ ст. пов'язаний із необхідністю такого аналізу, оскільки пам'ять народу – основа існування будь-якої нації, його культури та літератури. Українська література багата на твори, у яких оспівано героїчні подвиги минувшини, вимальовано героїчні постаті наших співвітчизників. Усвідомлення часу свого існування – важливе доповнення для усвідомлення власної ідентичності. Будь-яка особистість ототожнює себе не тільки з певною групою, а й із часовим відтинком історії, у якому проживає. Існує певна частина «образу часу» – одна із фундаментальних складових «образу світу», що переосмислюється як історична своєрідність у художньому часі та просторі. Завдяки пам'яті кожне покоління передає свої знання наступному. Утрата історичної пам'яті може призвести до катастрофічних наслідків.

Аналіз досліджень цієї проблеми. У художній практиці М. Бахтін розглядав пам'ять як «малий історичний час» – сучасність письменника та «великий історичний час» – літературна спадщина митця. Згодом Ф. Шлейермахер зауважував, що дослідник зі своїми намірами не вільний від попередніх набутків й аналогів. Тому письменник за будь-яких умов використовує інтертекстуальну основу [2, с. 175]. Доречні коментарі такого висновку, на нашу думку, – сентенції У. Самчука про природну сутність людини, яка тісно пов'язана з історичною пам'яттю: «Чути природу – це значить чути її складну, многогранну, з її усіма вимірами істотність. Це значить не бути тільки її зовнішнім спостерігачем, а це значить вникати у глибинні її сховища, щоб там знайти і вивчити її найбільші скарби» [3, с. 44].

Дефініції художньої трансформації історичної пам'яті щодо героя-українця в спектрі національної ідентичності У. Самчуком репрезентовані цілісністю літературних творів митця. На нашу думку, найвлучніше саме такий герой, як його «alter idem», представлений у трилогії «OST». Її вважають найоб'ємнішою та найпанорамнішою літературною працею письменника, якій він віддав близько чотирьох десятків років. Трилогія «OST» – логічне продовження «Волині», яка має глибоке літературно-філософське підґрунтя. У. Самчук у творі показує ідейні протиріччя, указуючи на великі зміни, які сталися між людьми внаслідок революції й боротьби за відродження Української держави.

Як відомо, роман «Юність Василя Шеремети» – автобіографічний твір письменника, головний герой якого – прототип самого митця.

Мета та завдання статті – висвітлити в теоретичній концепції таку малодосліджену проблему, як художня трансформація історичної пам'яті героя-українця в спектрі національної ідентичності, яка потребує глибшого наукового дослідження та текстуально акцентована У. Самчуком.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Серед багатьох факторів, що формують духовні орієнтири й світогляд героїв роману У. Самчука «Волинь», основне місце займають сторінки історичного минулого українського народу. У свідомості героїв постають етапи розвитку української державності протягом багатьох століть. Кожному періоду письменник дає відповідну оцінку, яка ґрунтується на основі свідчень, що збереглися в народній пам'яті. Так, період дулібів пов'язаний із відвоюванням земель, на яких живуть герої трилогії: «...про святого князя Ясне Сонечко, Володимира, що княжив у Києві, і про ворогів його різних – половців та печенігів, що Київ облягли, поля топтали, людей до полону брали, і коли б не Ілля Муромець, хтозна-що зробили б» [5, с. 133]. Період Київської Русі й Галицько-Волинського князівства переплітається на сторінках роману з народженням та утвердженням слов'янської народності: «Наш оцей край Волинський пізніше під владу князя Острозького попав, що його отой замок в Острозі до цього часу стоїть, і, кажуть, князь той мудрий був, школи будував, монастирі заводив, книги друкував і, кажуть, то він, ще чотириста літ перед цим, отой наш Дерманський монастир поставив...І так постав тоді Дермань» [5, с. 90]. Період, коли Волинь була частиною Литовської, а потім Польської держави, – це час, позначений великим культурним піднесенням краю, героїчними козацькими походами, які стали початком українського відродження. Отже, звідси й народжується письменницька ідея української державності.

Історичні факти суспільного характеру в трилогії «Волинь» У. Самчук органічно пов'язує з фактами історії власного народу. Володько Довбенко дізнається, що його далекий предок був запорізьким козаком, який прийшов на Волинь після зруйнування Січі: «...місце, звідки походить весь рід Довбенків, там родились і там умирали їх діди і прадіди. Тяжко сказати, чому це місце так зветься, кажуть, нібито давно колись тут оселився козак із Запоріжжя, що від нього і пішов цей рід, але і самим своїм виглядом цей куток нагадує оту Січ Запорозьку» [5, с. 109]. Як бачимо, сконцентрувавши у своїй свідомості багату історію свого краю, герой відчуває національну гордість та велич славного історичного минулого народу.

Не оминає герой роману «Юність Василя Шеремети» У. Самчука ліс, де, укритись зимою ковдрою, спочивають спокійно дерева. Йому подобається ця непорушна тиша, тут ніхто не може завадити його роздумам і мріям. Василь підкреслює пророчу думку: «Вчинки героїв творять історію» [6, с. 211]. Це справді так. Головний герой свято береже історію свого народу й у скрутний час роздумів та переживань мандрує до місць козацької слави, туди, де «спочивають кості запорізьких козаків» [6, с. 294]: це дерев'яна каплиця, яка називається Богдановою, що стоїть серед глибокого лісу, а навколо неї – зарослі мохом могильні камені.

Письменник глибоко проглядає нерозривний зв'язок рідної природи й молоді особистості як закорінену єдність співіснування людства. Він глумачить природу як вічну онтологічну єдність. Це – основоположний код значення образу природи, характерний для епічного твору, де автор створює психологічно значущу антитезу вільної та розкутої особистості. Для увиразнення авторської думки в романі використовуються такі художньо-семантичні плани для функціонування пейзажів:

– пейзаж як тло для сюжетної лінії, де тісно переплітаються думки та краса навколишнього середовища: «За півгодини він був уже в молодому сосновому лісі. Молоді, веселі сосонки, втикани жовтими пагінками, ніби восковими свічами. Сонце їх освітлює, і вони світяться сріблястим сяйвом. Повітря дуже чисте, і пахне живицею. Місцями ростуть братки з жовтаво-синіми голівками, або волохаті паростки глухої кропиви, або жовті, ледве розквітлі, баньочки медянок, на яких уже метушаться череваті джмелі» [6, с. 295];

– психологічний пейзаж, уміло вплетений автором у художню структуру роману для розвитку психологічного паралелізму. Це образи-символи дерев: **грабина** – «круте й цупке дерево», «плебеське дерево зі старанно зубленим правильним листям»; **ясени** – «стрункі і височезні», «корінь їхній не так глибоко заходить у землю»; **дуби** – «генерали чи князі», «мають вони довгий вік», «столітні дерева», «ні перед чим не гнутья... і гордо вмирають»; **липи** – «пахнуть ладаном», «листочкі їхні нагадують серця, простромлені стрілою» [6, с. 296].

Василь Шеремета прекрасно розуміє ці рослини-велетні: «Мова їхня для нього зрозуміла. Він їм рідний брат, бо він їх дуже любить» [6, с. 296]. У. Самчук використовує символічні образи «синього неба», «білої хмари», «голос зозулі» для чіткішої передачі душевного стану героя, що трансформований у мріях славного минулого. Оповівши про почуття та переживання героя, автор спрямовує думку читача до того, як тут «...повно життя. До всього варто придивлятися і з усього дивуватися. От де справді впасти б навколішки і, як колишні пустельники, молитись Богам» [4, с. 296].

У трилогії «OST» (Морозів хутір) письменник використовує опис річки Дніпра, що допомагає ідентифікувати героя із власною територією: «...над Дніпром, серед кущів верболозу, вільшини і посохлого очерету. Над ними розложисто розгортали віти старі осокори, перед ними замерзлий і вкритий снігом рукав Дніпра, що відділяє великий Канівський острів зі званою скелею», «...з другого боку Дніпра доносився стишений шум лісу, що в цьому місці доходив до самої ріки. Старі вікові дуби і поодинокі сосни стояли між гранітними виступами, виповненими, мастким чорноземом, який, здається, десь там, на горі, має свій початок і, перелившись через край гранітного берега стікає окремими струмками до Дніпра» [7, с. 296]. Художня трансформація історичної пам'яті трилогії «OST» продовжує авторську концепцію ідентифікації героя з рідною землею, яка структурно представлена У. Самчуком у творах «Волинь» та «Юність Василя Шеремети».

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, Улас Самчук в авторській концепції художнього твору піднімає проблему історичної пам'яті в ракурсі української літератури як головного архетипного кореневища національної ідентичності. Адже важливий чинник формування духовного світу митця – насамперед, славна й трагічна самопам'ять української історії, що вулканічно вторглась у мислення письменника, стала його фундаментом та ядром. Це, беззаперечно, надзвичайно багата й

розмаїта система мотивів і посилань, внутрішніх спонукань та каталізаторів духу головного героя твору, яка поступово трансформувалася в історичний горизонт художнього бачення письменника. Історична пам'ять – основа національної ідентичності героя У. Самчука.

Перспективи дослідження. Оскільки будь-який етап історико-літературного процесу може бути актуалізований як база подальших філософсько-естетичних пошуків, то цілком закономірно, що й літературна спадщина У. Самчука потребує більшої уваги. Це, зокрема, стосується літературознавчих студій, що вимагають більш ґрунтовного вивчення художнього слова представників українського зарубіжжя.

Джерела та література

1. Комінярська І. М. Улас Самчук: alter ego і alter idem : [монографія] / І. М. Комінярська. – Житомир : Вид-во ПП «Рута», 2012. – 232 с.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. – К. : ВЦ Академія, 2007. – Т. 2. – 624 с.
3. Мистецький Український Рух : [зб. літ.-мистец. проблематики]. – Мюнхен ; Карльфельд : [б. в.], 1946. – Зб. I. – 109 с.
4. Руснак І. Категорії «дух» і «духовність» у мислительному просторі У. Самчука : [зб. наук. пр.] / І. Руснак. – К. : Твім інтер, 2004. – Вип. 18. – Ч.1. – С. 239–247. – (Література. Фольклор. Проблеми поетики).
5. Самчук У. Волинь : [роман : у 3 ч.] / У. Самчук. – Острогоз ; Львів : Вид-во НаУОА, «Сполом», 2005. – 632 с.
6. Самчук У. Юність Василя Шеремети : [роман] / У. Самчук. – Рівне : Волин. береги, 2005. – 328 с.
7. Самчук Улас. OST: [трилогія]. Морозів хутір / У. Самчук. – Тернопіль : Джура, 2005. – Т. 1. – 452 с.

Комінярская Ирина. Художественная трансформация исторической памяти – основа национальной идентичности героя в прозе Уласа Самчука. В статье исследуется историческая память как основа национальной идентичности героя в прозе Уласа Самчука. Она рассматривается с помощью исторических фактов, которые художественно реализованы прозаиком в произведениях «OST», «Волинь», «Юность Василя Шереметы».

Ключевые слова: историческая память, национальная идентичность, герой-украинец, Улас Самчук.

Kominyarska Iryna. Fictional Transformation of Historical Memory – a Basis of National Identity of Hero in Ulas Samchuk's Prose. The article is devoted to the investigation of historical memory as a basis of national identity of hero in Ulas Samchuk's prose. It is treated with the help of historical facts, which are fictionally realized by writer in his works «OST», «Volyn'», «Vasyl Sheremeta's unist'».

Key words: historical memory, national identity, Ukrainian hero, Ulas Samchuk.

Стаття надійшла до редколегії
20.02.2013 р.

УДК [821.161.2+821.161.1]' 06-3.09:305-055. 2

Оксана Краснобаєва

Гендерна парадигма сучасної української та російської жіночої прози

У статті системно проаналізовано іманентну сутність феномену сучасного жіночого тексту, мови, рецепції, авторства, зацентовано спадкоємність української та російської жіночої літератури у мотивах, образах, проблематиці різножанрових художніх творів; розкрито визначальні формо- й змістотворчі особливості фемінного прозописьма (жанрові модифікації, гендерні стереотипи, інтертекстуальність).

Досліджено гендерну парадигму прози М. Матіос та В. Токаревої. Жіночі твори, розширюючи кордони традиційної жанрової поетики, опиняються на авансцені сучасної літератури, яскраво репрезентуючи основні тенденції її розвитку. Індивідуально-авторські картини світу досліджуваних авторів-жінок виявили типологічну схожість у дискурсі спільних аксіологічних координат, своєрідності гендерної парадигми.

Ключові слова: гендер, гендерний дискурс, художня парадигма, прозописьмо, інтертекстуальність, опозиція, фемінізм, конструкт.